

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

VOENNO ISZTORICESZKIJ ZSUR-NAL (Szovjetunió), 1969. 10—12. sz. — A folyóirat utolsó negyedévi számaiban több figyelemreméltó hadtudományi jellegű tanulmány jelent meg. Ezek közül megemlíjtük I. VJAZANKIN: „A harcfelderítés szervezésének és folytatásának tökéletesítése” c. cikkét (11. sz. 26—39. o.). A szerző rámutat arra, hogy bár az 1936-os harcszabályzat igen nagy jelentőséget tulajdonít a harcfelderítésnek, egy sor ok miatt a háború első szakaszában keveset alkalmazták. A második és harmadik szakaszban szerzett tapasztalatok alapján a harcfelderítés jelentősen fejlődött. Bebizonyosodott, hogy helyesebb közvetlenül a támadás előtt végrehajtani, mert ez kizárja a felderítés utáni jelentős átcsoportosítást, a tűzrendszer megváltoztatásának lehetőségét. Leghelyesebb reggel végrehajtani, mert ez lehetővé teszi a tűzérési támogatást és hogy eredményeit a főerők ki tudják használni. Nem egyes keskeny szakaszokon, hanem széles arcvonalon kell alkalmazni, mert ez teljesebb képet ad és az ellenség számára nehezíti a saját főcsapásunk irányának felfedését. A szerző a sztálingrádi hadművelettől a berlini hadműveletig elemzi az összes nagyobb hadműveletek előtt végrehajtott harcfelderítést és konkrét példákon mutatja meg, hogy milyen pozitív és negatív tapasztalatok tették lehetővé a fenti alapelvek meghatározását.

A másik jelentős tanulmány M. KOZSEVNIKOV: „A légierők hadművelési művészetének fejlődése” címen jelent meg. (11. sz. 15—25. o.) A szerző ismerteti, hogy 1929—1933 között, valamint

az 1936-ban és 1940-ben kezdődött modernizálás folyamán milyen géptípusokat kapott a légierő, és ennek következtében milyen szervezeti változásokat hajtottak végre. A háborúban a légierőnek három alapvető működési területe volt.

1. Harc a légi uralomért. Hadművelési szinten először a moszkvai csata idején sikerült megszerezni, ezt követte a sztálingrádi támadó hadművelet időszaka. 1943-ra kialakultak annak a feltételei, hogy elkezdjék a hadászati légi uralomért folyó harc másik formájának az alkalmazását, a repülőtereken csoportosított gépek megsemmisítésére irányuló nagyméretű légi hadműveleteket. A szerző ismerteti a nevezetesebb hadműveletekben elpusztított gépek számát. A hadászati uralom alakulását mutatja, hogy a szovjet légierőknél 1941-ben 1 elveszett gépre 32 felszállás esett, 1943-ban 72, 1945-ben 165; a németeknél 1942-ben 1 elveszett gépre kb. 26 felszállás esett, 1943-ban 22, 1945-ben 11. A háború folyamán a légierő megsemmisített 48 ezer ellenséges gépet, a légvédelem és a hadiflotta repülői 9 ezret. Ez az ellenség gépvesztésének 62%-a, a szovjet arcvonalon elszenvedett veszteségnek 74%-a.

2. A szárazföldi alakulatokkal és a flottával közösen folytatott tevékenység. Ez képezte a felszállások 46,5%-át. Megszületett az alkalmazás új formája, a „repülő támadás”. A tanulmány írója részletesen elemzi ennek két változatát, a légi előkészítést és a légitámadást, a különböző fegyvernemek — különösen a páncélos csapatokkal való együttműködés esetében. A szerző elemzi a légierők alkalmazását védelmi hadművele-

tekben is, valamint az ezen feladatokkal összefüggő vezetési kérdéseket.

3. Légi felderítés. A tanulmány ismerteti a hadászati, hadművelési és harcászati felderítés adatait.

Részben hadtudományi, részben hadtörténeti jellegű SZ. MOSZJANCSIKOV: „Az 50. hadsereg manővere és csapása Brjanszk alatt” c. tanulmánya. (10. sz. 27—40. o.) A Nagy Honvédő Háborúban az erőkkal és eszközökkel való manőverezés egyik formája volt a nagy egységekkel való manőverezés az arcvonal mentén. Ez előfordult az előkészületek idején és a támadás kifejlesztése idején is, több célból. A hadseregekkel való manőverezés előfordult frontokon belül, de gyakran kiterjedt a frontok közti szintre is. Ilyen volt az 50. hadsereg 1943. augusztus—szeptemberi manővere is. Augusztus 29-én a hadsereg parancsot kapott, hogy adja át a Brjanszki Front keretében elfoglalt helyét, rövid idő alatt hajtsa végre az átcsoportosítást az arcvonal mentén 100 km-rel északra, Kirov körzetébe, amely a Nyugati Fronthoz tartozott, indítson támadást és foglaljon el hídfőállást a Deszna nyugati partján. Az átcsoportosítás hat útvonalon folyt le három éjjel, de az álcázás nem sikerült, a harcfelderítés még tovább rontotta a helyzetet, elveszett a váratlan-ság tényezője. Ezért a hadsereg egy részét 35 km-rel tovább csoportosították és az új helyen különösebb előkészületek nélkül, tűzérési és légi előkészítés után szeptember 7-én megindították a támadást. Sok erőt és időt vont el a szárnyak biztosítása, de a feladatot sikerült végrehajtani. Ezzel a manőver túlnőtt a hadsereg méretű hadműveletek keretein és jelentős erők bonyolult körülmények közötti — arcvonal menti nagy távolságra való átcsoportosításának iskolapéldáját képezi.

A hadtörténeti cikkek közül megemlítjük A. VASZILEVSZKIJ marsall: „A belorusziai hadászati hadművelet” c. cikkét (10. sz. 63—75. o.), amely a 9. sz. ban közölt rész folytatása. Az első részben a szerző ismertette a hadművelet előkészítését, ebben a részben tárgyalja az 1944. június 23-án kezdett támadó hadművelet menetét, főleg az 1. Balti és a 3. Belorusz Front eseményeit. A hadművelet 12 napja alatt (június 23—július 4.) a szovjet csapatok 250 km-t nyomultak előre és felszabadították csaknem egész Belorusziát. A német hadászati arcvonalon 400 km-es rés

keletkezett, amelyet nem tudtak megszüntetni. A hadművelet továbbfejlesztésébe bevonták a Baltikumban a 2. és a 3. Balti Frontot, Nyugat-Ukrajnában az 1. Ukrán Frontot is. A feladatok sikeres megoldása gyökeresen megváltoztatta az egész hadászati helyzetet a szovjet—német arcvonalon. — A cikk érdekes részleteket közöl a fogságba esett német tábornokok kihallgatásáról, valamint ismerteti a szovjetunióbeli angol és amerikai katonai missziók vezetőinek látogatását az arcvonalon és elmondja, hogy az amerikai misszió vezetője hogyan igyekezett Marshall tábornok nevében rávenni a szerzót, mint a vezérkar akkori főnökét, hogy a Szovjetunió a legrövidebb időn belül, még az európai háború befejezése előtt kapcsolódjon be a Japán elleni háborúba.

A másik jelentős hadtörténeti cikk L. SZANDALOV tollából jelent meg: „A szovjet Baltikum felszabadítása” címmel (10. sz. 14—26. o.). A Baltikum igen fontos volt a német hadvezetés számára: északkeletről fedezte Kelet-Poroszországot, innen a Balti-tenger keleti részére tudták leblokkolni a Balti flottát, innen tartották a kapcsolatot Finnországgal és a stratégiai nyersanyag szállító Svédországgal, oldalról jövő csapást mérhettek volna a Lengyelország és Poroszország irányában támadó szovjet csapatokra. A Baltikum ezenkívül fontos ellátó bázist is jelentett. A Baltikum felszabadítása jelentős ideig, 1944 júliusától—októberig tartott. Az első szakaszban, 1944. július—augusztus folyamán a belorusziai hadászati hadművelet továbbfejlesztéseként a 3. Belorusz Front és az 1. Balti Front megkezdte a Baltikum felszabadítását. A tanulmány részletesen ismerteti az időszak katonai eseményeit. A második szakaszba (1944. szeptember—október) tartozik a tallini, rigai és memeli támadó hadművelet. Ezek eredményeként felszabadult Észtország, Lettország, Litvánia. Az „Észak” hadseregcsoport szétverésében fontos szerepet játszott a három Balti Front által végrehajtott rigai támadó hadművelet. A második szakasz kezdetére a németek a következő erőkkel rendelkeztek a Baltikumban: több mint 56 hadosztály (köztük 5 páncélos és 2 gépesített), 3 gépesített dandár. Ez több mint 700 ezer embert, 1216 páncélos és rohamlöveget, kb. 7 ezer löveget és aknavetőt, 400 repülőgépet jelentett. A négy szovjet front (Leninigrádi, 3., 2. és 1. Balti) 125 hadosztállyal

rendelkezett, 7 páncélos és gépesített hadtesttel (900 ezer ember, 3080 páncélos és önjáró löveg, 17 483 löveg, 76 mm-es és ennél nagyobb kaliberű aknavető, 2643 repülőgépj). A hadművelet második szakasza szeptember 14-én kezdődött és október 22-én fejeződött be a Baltikum felszabadításával.

(Lengyel István)

HISTORIE A VOJENSTVI (Csehszlovákia), 1969. 5. sz. — *Jiri SOLC*: „A csehszlovák hadsereg légideszant csapatainak 1945—1947. évi koncepciójáról”. (818—859. o.) A deszantegységek, mint egy új fegyvernem képviselői, kemény próbán estek át a második világháború idején, amely teljes mértékben igazolta hatékonyságukat. A háború befejezése után közvetlenül került fel a vezérkarnál a gondolat, hogy a csehszlovák hadsereg békeállományában is rendszeresítsék a deszantegységeket. Az 1945—46-os évek fordulóján kezdődtek meg a megalakításukkal kapcsolatos munkák. Az előkészítő munkálatokban főleg a gyalogos csapatok és a légierő parancsnokságának képviselői vettek részt. 1947 végére összegyűjtötték a megfelelő külföldi tapasztalatokat, elkészítették a deszantegységek alkalmazásával kapcsolatos ajánlásait, foglalkoztak az egységek szervezésével, fegyverzetével, anyagi-technikai biztosításának kérdéseivel. Alapvetően két változatot vettek vizsgálat alá — a harcászati-hadműveleti és a felderítő-diverzans deszantok létrehozását. A hadsereg vezetésének meg kellett ismerkednie az elmúlt háború tapasztalataival, átgondolnia a saját lehetőségeket és helyesen előrelátnia a fegyvernem fejlődési irányát a következő 20 évre. Csehszlovákia akkori nemzetközi politikai helyzetét figyelembe véve, a hadsereg vezetése arra törekedett, hogy a nyugati és a keleti szövetségesek tapasztalatainak szintézisét alakítsa ki, és a deszantegységek alkalmazási lehetőségeit a saját feltételek között tanulmányozza. A fennálló körülmények, de főleg a hiányos anyagi és pénzügyi eszközök felismerése nyomán 1947. első felében olyan döntés született, hogy egy deszantászlóalj hozzanak létre, amely a következő 5 évben betölti a kiképző-kutatóbázis funkcióját, lehetővé teszi a deszantbevetés mindkét módjának kipróbálását. A koncepció kialakítói (a légi szállítási

egységek előkészítő csoportja) olyan javaslatot tettek, hogy a deszantcsapatokat felderítő-diverzans feladatokra kell igénybe venni, mivel gazdaságosabbak, akkor is alkalmazhatók, ha csak gyengébb légitámogatásra nyílik mód, jobban megfelelnek a csehszlovák hadsereg igényeinek és azoknak a tapasztalatoknak, amelyeket a hadsereg az elmúlt háborúban szerzett. Ez a koncepció továbbá lehetővé tette a külföldön esetleg végbemenő változásoktól való függetlenítésüket. A vezérkarnál, a gyalogos csapatok parancsnokságánál és más érdekelt szerveknél élénk elméleti vita alakult ki, amely elősegítette a csehszlovák katonai doktrína általános elvének továbbfejlesztését és a deszantegységek alkalmazásának említett koncepciója szinte változtatás nélkül maradt érvényben 1950-ig.

6. sz. — *Vojtech FEJLEK*: „Csehszlovákia felszabadulási emlékeinek archívuma”. (992—1029. o.) A szerző cikkében a csehszlovák katonai levéltárak félévszázados fejlődését ismerteti. Elmondja, hogy 1919-ben a katonai levéltárak két ága jött létre: a cseh nép önállóvá válásának emlékeit és mozgalmait megőrkítő levéltári anyag gyűjtőhelye, valamint a cseh honvédelmi minisztérium katonai levéltári osztálya. Csehszlovákia német megszállása után a felszabadulási emlékeket őrző központot a németek felosztatták, anyagát a német Központi Hadsereglevéltár Prágai Állomása vette át. 1945-ben az újonnan felállított Hadtörténeti Intézet Levéltárába került a régi cseh anyag, valamint a második világháborús cseh alakulatok tevékenységére vonatkozó rendkívül értékes forrásanyag. Itt gyűjtik tehát az első és második világháborús dokumentumokat, a Hadtörténeti Intézet keretében tartozó Központi Katonai Levéltárban pedig a későbbi katonai vonatkozású iratanyagot őrzik. Az utóbbi 10 évben jöttek csak létre kedvezőbb feltételek az egységes cseh katonai levéltár megteremtéséhez, egy speciálisan tudományos intézet létrehozásához a Hadtörténeti Intézet keretében. — *Jaromír NAVRÁTIL*: „A csehszlovák hadtörténetírás a 30-as években”. (1030—1081. o.) A cikk első része az 1968/5. sz.-ban jelent meg s a 20-as évek fejlődését vizsgálta. — 1931-ben alakult meg katonai és polgári szakemberek részvételével a „csehszlovák hadtörténelmet tanulmányozó munkacsoport”. E csoport az egész csehszlovák

hadügy történetét kívánta tudományosan feldolgozni. Programot Urbanek professzor 1931-ben megjelent „A cseh hadtörténet feladatairól” szóló tanulmánya adott. Jelen cikk ezt a programot elemzi, vizsgálja módszereit, tartalmát — a későbbi csehszlovák hadtörténetesek munkái alapján is. Értékeli a szerző a 30-as évek katonai szakfolyóiratainak (Vojensko-historický Sborník, Nase Revoluce) tevékenységét, hatásukat a hadtörténeti gondolkodás fejlődésére, valamint a hadtörténetírásnak, mint tudományagnak a kialakítására. A csehszlovák hadtörténetesek nemzetközi kapcsolataira is kitér a cikk. A tanulmány legjelentősebb része a 30-as évek hadtörténeti irodalmának összefoglaló áttekintése és elemzése. Feltárja e természetesen tematikai szélességében a huszita háborúk problematikájától a cseh hadügy helyzetéig az Osztrák—Magyar Monarchiában, majd az első világháború alatt s a két háború közötti időszakban. — **Vilem PRECAN:** „A náci politika és a Tiso-rezsim a szlovák nemzeti felkelés előestéjén.” 1. rész. (1082—1146. o.) A többrészes cikk eddig nem közölt levéltári iratanyag alapján elemzi 1943 őszétől a szlovák állam háborús hozzájárulását szabályozó német döntések körülményeit, ezek létrejöttét befolyásoló tényezőket és hatásokat. A tanulmány e kérdések megvilágítása mellett feleletet keres arra is, milyen lehetőségei voltak a szlovák ellenállási mozgalomnak a nyílt felkelés megvalósítására, a felkelés tervének reális kidolgozására. Konkrétan elemzi a náci „szlovák-politikát” az ellentétes nézetek és érdekek tükrében. A náci érdekek többvágányúsága adott a szlovák kormány mértékadó körei számára bizonyos fókuszra önálló politikára lehetőséget, sőt lehetőséget az ellenálláshoz és a felkelés előkészítéséhez is. Ebből a szempontból különösen fontos H. E. Ludin német követ politikai koncepciójának elemzése s tevékenységének jellemzése 1941—1944 között. — 1943 őszétől 1944 tavaszáig a német és szlovák vezetők figyelmének középpontjában Szlovákia Németország háborús erőfeszítéseivel való hozzájárulásának a kérdése állt. A szlovák kormány a minimumra akarta csökkenteni a szlovák katonai egységek részvételét a keleti arcvonal harcaiban, mivel ez nem sikerült neki, két új hadosztály felállítását kérte engedélyezni, Szlovákia északkeleti határain erősítések építéséhez. Ehhez hozzájárultak a néme-

tek, az új alakulatok aztán fontos szerepet játszottak a felkelés katonai terében. Bár a németek ismerték a szlovák katonák megbízhatatlanságát, a fronthelyzet miatt nem tudták kizárni a szlovák katonák közvetlen érintkezését a szovjet arcvonallal. E kérdés elemzése a cikk következő folytatásában jelenik meg. (*Nádor Tibor*)

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK (Jugoszlávia), 1969, 2. sz. — **Mate JERKOVIC:** „A Horvátországi Antifasiszta Népi Felszabadítási Tanács szerepe a szlovéniai nemzeti felszabadító mozgalomban”. (7—23. o.) A szerző ismerteti azokat a tényezőket, melyek gátolták a horvát parasztnak a népi felszabadító harc számára való megnyerését. A szlovéniai partizánmozgalom kibontakoztatása szempontjából jelentős szerepet töltött be a Banija körzetéből Szlavóniába irányított proletárszázad és partizánosztagnak, melyek a szlovéniai partizánalakulatokkal együttműködve 1942 május és október között 15 német és usztasa helyőrséget semmisítettek meg. A sikerek lehetővé tették partizándandárok alakítását. 1942 végén — amikor már folyt a hadosztályok szervezése is — három dandárban 4900 önkéntes harcolt. A tömegek mozgósításában a fordulópontot a Horvátországi Antifasiszta Népi Felszabadítási Tanács megalakulása jelentette. Tevékenységének eredményeként a háború vége felé Szlavóniában három partizán hadosztály és két partizáncsoport harcolt.

Bogdan KRIZMAN: „A szerb hadsereg hadműveletének befejezése 1918 őszén (Belgrád felszabadításáig)”. (27—104. o.) A kisebb könyvnek is beillő tanulmány számot tarthat az Osztrák—Magyar Monarchia katonai összeomlása és az őszirózsás forradalom történetét kutatók érdeklődésére hazánkban is. A szaloniki arcvonal áttörése és a bolgár fegyverszünet aláírása után a szerb csapatokat átcsoportosították. A 2. szerb hadsereg előtt megnyílt a lehetőség, hogy csatlakozva az 1. Szerb Hadsereghez, együttesen támadjon északi irányba. A szövetséges csapatoktól és az utánpótlástól elszakadt 1. hadseregnek a szerb főparancsnokság az előnyomulás lassítására adott utasítást. A balkáni szövetséges erők főparancsnoka, Franchet d'Esperey viszont elrendelte az 1. Szerb Hadsereg előnyomulásának leállítását a 2. hadse-

reg és a szövetségesek felzárkózásáig. Ennek ellenére a szerb főparancsnokság elhatározta, hogy erőivel Nis körzetében támadásba megy át, s október 12-én felszabadította a várost. A szerző a továbbiakban az osztrák—magyar és a német csapatok üldözését, az erőviszonyokat és a szövetséges parancsnokságok intézkedéseit ismerteti.

Gavró SKRIVANIC: „Szerbia, Bosznia és Dubrovnik várai a középkorban”. (109—149. o.) A szerző rámutat, hogy a 15. század elejéig hatáson ellenálltak az akkori ostromló eszközöknek és így védelmet nyújtottak a fölényben levő ellenséggel szemben. Jugoszlávia esetében jelentős szerephez jutott a földrajzi tényező is. A szerbek túlerőben levő ellenséges támadása esetén a nehezen járható vidékekre vonultak, ahonnan váratlan csapásokat mértek az ellenfélre. — A Jugoszláv Kommunista Szövetsége fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából jelent meg a folyóiratban Zdravko **ANTONIC:** „Adalékok a szarajevói kerület pártszervezetei megalakításának és fejlődésének történetéhez” (153—177. o.) és **Obrad BJELICA:** „A vrbicai falusi pártszervezet munkája (1942 június — 1943 július)” c. cikke. — A szám három érdekes közleménynek is helyt ad. Ezek közül a magyar olvasó számára érdekesnek ígérkezik **Neva Skoti ZURIC:** „A szerb burzsoá politikusok és Olaszország együttműködése a megszállott területek kiszélesítése érdekében (1941—1942)” c. cikke. (195—209. o.) A szerző érinti az usztasa irányítás alá került „független” horvát állam összeütközését Olaszországgal Dalmácia kérdésében. Az utóbbi vidéket szerbek lakták. 1941 májusában, a római szerződés

értelmében Dalmácia egyik részét a horvát államhoz csatolták, a másik része olasz megszállás alá került. Júniusban a szerb burzsoá politikusok Dalmácia, Lika és Bosznia Olaszországhoz történő csatolását szorgalmazták. Az olaszok igyekeztek a csetnikiek és az usztasák ellentéteit kihasználni a partizánmozgalom elleni harcban. Több esetben a csetnikiek az olaszokat segítették a horvát fennhatóság alá került terület szűkítése érdekében. — A bibliográfiai rovat igen hasznos anyagokat tár fel. Közli az 1950—1965 között megjelent jugoszláv történeti irodalmat, valamint folyamatosan a második világháborúra vonatkozó külföldi irodalmat. (*Viniczai István*)

WOJSKOWY PRZEGLAD HISTORICZNY (Lengyelország), 1969. 3—4. sz.

— **Waldemar TUSZYNSKI:** „Lengyelország második világháborúban való részvételének katonai szempontjai”. (15—31. o.) A X. Lengyel Történeti-kongresszuson elhangzott referátum a lengyel katonai erőfeszítéseket elemzi 1936—1945 között. Lengyelország elsőként esett a hitlerista agresszió áldozatául s elsőként szervezte meg a hősi és tragikus ellenállást a német fasiszták ellen saját hazájában és más népek ellenállási mozgalmában. — **Izidor KOLINSKI:** „A lengyel légierő megszervezése 1944—45-ben. 1. rész.” (32—82. o.) A lengyel légierő, a repülőgépek, a repülőterek kb. 70%-ban elpusztultak a háború során. 1944. augusztus 12-én hoztak határozatot a lengyel légierő újjászervezésére. A kiadott terv szerint a lengyel légierőt a következő szervezésben állították fel:

Légierő parancsnok

Törzs	Hadmérnöki oszt.	Harcik. oszt.	Pol. nev. pk. h.	Hadtápf. pk. h.	Pk. h.
				Légierő hadtápf.	
	Rep. iskolák			önálló haditengerészeti rep. ho.	

2 rep. hadtest
3 rep. ho.
3 rep. ezred

1945 januártól tovább bővítve (16 rep. ezredre) a lengyel légierő részt vett az I. Ukrán Front harcaiban. A továbbiakban a cikk a háború befejezése időszakában ismerteti a lengyel légierő egységeinek szervezési táblázatát — személyi és felszerelési számadatokkal. — *Stanislaw GAC*: „A 7. lengyel gyalogoshadosztály harci és politikai kiképzése az átszortosítás alatt, 1945. január 28 — április 9. között”. (83—123. o.) 1945 januárjában a szovjet hadsereg öt arcvonalon indította meg hadászati támadását Berlin irányába a Balti-tengertől a Kárpátokig. Ebben a katonai helyzetben a 2. Lengyel Hadsereg is megkapta az átszortosítási parancsot. A 7. gyalogoshadosztályt Kutna körzetébe szortosították. A Lengyel Központi Katonai Levéltárban őrzött iratok alapján ismerteti a cikk a különböző napilentésekből a hadosztály egyes alakulatainak kiképzési és szervezési feladatait Kutnában. Március folyamán a hadosztályt Kutnából Bobrówkába szállították és védelmi feladatokkal bízták meg, majd Wrocław védelme után a hadosztály a Luzyce-i Nysa vonalig vonult április 3—9. között. E feladatok sikeres végrehajtása a katonák és parancsnokok jó kiképzésének volt köszönhető. A 7. gyalogoshadosztály január 28—április 9. között az átszortosítás 4 fázisát hajtotta végre, 1100 km-t té meg. — *Jan PTASINSKI*: „A Gryf Pomorski titkos katonai szervezet történetéből.” (124—173. o.) A Tenger mellék ellenállási mozgalmának történetét a forrásanyag hiánya miatt nehéz a történészeknek feldolgozni. A „Gryf Pomorski” elnevezésű szervezet megalakulásának, fejlődésének és tevékenységének történetét is csak egyes visszaemlékezésekből és a fennmaradt sajtóanyagból lehet összerakni. 1941. július 6-án alakult a szervezet az alapító oklevél aláírásával és a szervezeti szabályzat elfogadásával. A cikk ismerteti a szervezeti felépítését, a vezetők személyi adatait. 1942—43-ban 3500, 1944-ben pedig már 8 ezer tagja volt a szervezetnek. Nyomdájuk volt, röplapokat, plakátokat terjesztettek, illegális folyóiratot adtak ki. A szerző elemzi a „Gryf Pomorski” politikai-ideológiai célkitűzéseit, a belső ellentéteket, az Armia Krajovával való kapcsolatát, a fegyveres harc és a lengyel határ kérdésében elfoglalt álláspontjukat, a Szovjetunióval szembeni negatív magatartásu-

kat, ismerteti fegyvertényeiket és akcióikat, melyekkel jelentősen hozzájárultak Lengyelország felszabadulásához a hitleristák jármából. — Az 1939 szeptemberi katasztrófa 30 éves évfordulója alkalmából több cikk és visszaemlékezés foglalkozik az akkori hadieseményekkel, így *Wladyslaw STEBLIK*: „A »Kraków« hadsereg visszavonuló harcai a Nidától és a Dunajectól a San irányába. 1939. szeptember 8—13. 1. rész.” (174—227. o.) — *Tadeusz ZIELENIEWSKI*: „A 33. gyalogos tartalékhadosztály a Bug melletti csatában 1939 szeptemberében”. (365—381. o.) — *József KUROIPIESKA* cikkében az 1939 szeptemberi külpolitikai helyzetet elemzi. (355—364. o.) Két tanulmány foglalkozik a katasztrófa okainak elemzése során az 1919—1939 közötti 2. Lengyel Köztársaság szervezési kérdéseivel s háborúra való felkészülésével. *Jerzy RUSINEK* — *Rajmund SZUBANSKI*: „A páncélos fegyvernem szervezeti fejlődését” vizsgálják (228—269. o.) a p'ncélos fegyvernem alkalmazási koncepciójával együtt, valamint felszerelési-technikai adatokkal, összehasonlítva a német számadatokkal — gazdag irodalomra támaszkodva. — *Stanislaw TRUSZKOWSKI*: „A népfelkelő alakulatok felállításának történetéhez” (382—391. o.) közöl adatokat 1936—1939 között. Személyi, szervezési, hadrendi táblázatokat elemez s részletes leírást ad a háborúra való felkészülés három fázisáról. — Az Okmánytár fejezet a Pilsudski vezette Lengyelország legfelső katonai szervezetről folytatott vitát ismerteti egy 1923. évi Titkos Haditanácsi jegyzőkönyv alapján. — A lengyel hadtörténeti folyóirat feladatának tekinti a baráti szocialista hadseregek történetével megismertetni olvasóit. *MUCS Sándor*: „A Magyar Néphadsereg történetének rövid vázlat, 1945—1957.” (439—462. o.) A cikk a megalakulástól megtett küzdelmes út legnehezebb éveit ismerteti, melyek során a Magyar Néphadsereg kiállta a próbát és a szocialista tábor egyenrangú fegyvertársává fejlődött. A szerző a történeti eseményekbe ágyazva mutatja be a néphadsereg megalakulásának és szervezeti fejlődésének körülményeit. Magyarországon a háború utolsó éveiben s a felszabadulás után forradalmi helyzet érlelődött, mely a Magyar Kommunista Párt által kidolgozott „Magyarország újjáépítésének és felemelkedésének

programja” alapján teljes erővel bontakozott ki. A politikai jellegű feladatok megoldása terén az első lépést a fegyverüzlet kérése, majd a fasiszta Németországnak küldött hadüzenet jelentette. E feladatok végrehajtásához azonban hadsereg volt szükség. A fegyverszüneti szerződés Magyarországnak 8 hadosztályt engedélyezett, de az ország gazdasági ereje egyelőre csak 2 hadosztály felállítását tette lehetővé. Ezeket útnak is indították a hadművelleti területre Ausztriába, de arcvonalbeli alkalmazásukra már nem került sor. A hitleri Németország elleni harcban aktívan — önkéntes alakulatokként — a Budai Önkéntes Ezred, az 1. vasútépítő ezred és a 3. vasútépítő dandár vettek részt. A háború után a demokratikus hadsereg bekapcsolódott az ország újjáépítésének munkájába, valamint a népi baloldalra támaszkodva a szocialista forradalom győzelméért folyó harcba. E harcot tükrözik az 1946—47. évi szervezési változások, míg a szocialista forradalom győzelme utáni 1948. évi szervezés gyökeres változást hozott, biztosítva a szocialista hadsereg kiépítését. Az 50-es évek elején a hadsereg fejlődésének pozitív vonásait súlyosan beárnyékolta a személyi kultusz miatt beállott torzulás. Ennek következményeként gyengült hazánkban a proletárhatalom s a hadseregben is csorbát szenvedett a párt vezető szerepe. A revizionista nézetek eszmei zűrzavart és bizonytalanságot okoztak a tisztikar egyes rétegeiben. Az 1956 októberében kitört ellenforradalom propagandája egy időre megbénította ugyan a hadsereget, de azt a saját oldalára állítani nem tudta. A katonai vezetésnek 1957 januárjában mindenekelőtt az ellenforradalom okozta szervezeti dezorganizáltságot kellett felszámolnia, úgy végrehajtva az újjászervezést, hogy az a további minőségi fejlesztést is lehetővé tegye. Az ellenforradalom elleni harcban újjászületett Magyar Néphadsereg a MSZMP irányításával korszerű szocialista hadsereggé fejlődött, mely bármikor kész fegyverbarátaival együtt a szocialista vilárendszer védelmében harcra lépni. (*Windisch Aladár*né)

ZEITSCHRIFT FÜR MILITÄRGESCHICHTE (NDK), 1969. 5. sz. — *Gerhard FÖRSTER—Olaf GROEHLER*: „A fasiszta Wehrmacht főparancsnoksá-

gának »alapvető« parancsai.” (575—598. oldal.) A második világháború történetével foglalkozó munkákban alig található említés azokról az „alapvető parancsokról”, amelyek a fasiszta német hadvezetést legfontosabb vezetési elveit és Németország politikai irányvonalát tartalmazzák. Az 1942. október és 1944. június közötti időben keletkezett parancsok olyan vezetési alapelveket tartalmaztak, amelyek a Wehrmacht harcerejének fokozását célozták és útmutatásokat adtak az erők ésszerű felhasználására, a fegyverzet, felszerelés és ruházat célszerű alkalmazására. A parancsokat tanulmányozva megismerhetjük a szovjet—német arcvonalon elszervezett német ember- és anyagvesztéseket és az ezekkel járó korlátozásokat. Képet kapunk arról, hogy milyen nehezen tudta a fasiszta kormány már az 1942-es nyári offenzíva után is a veszteségeket pótolni. Németország 1943-ban mozgósítható erőikkel már alig rendelkezett. Az utolsó parancsok már csak veszteségekről és korlátozásokról beszélnek. A hadsereg-főparancsnokság összesen 27 parancsot adott ki. Tízet 1942-ben, tizennégyet 1943-ban és három 1944-ben. Az „alapvető parancsok” majdnem mindegyikét Kurt Zeidler gyalogsági tábornok, a hadsereg vezérkarának főnöke írta alá, kettőt pedig maga Hitler. A hadsereg-főparancsnokság utolsóként 1944 augusztusában a 11. számú végrehajtási utasítást adta ki. Ezzel a „totális mozgósítással” a fasiszta Németország lehetőségeit a végsőkig kimerítette.

6. sz. — *MUCS Sándor — ZÁGONI Ernő*: „A Magyar Néphadsereg fejlődése a népi demokratikus forradalom győzelme után. (1948—1956/57)” (678—691. o.) A szerzőpár cikke bevezetéseként az 1948-as magyar bel- és külpolitikai helyzetet ismerteti, majd rátér a fiatal magyar népi demokratikus állam főbb gondjaira: a hadseregépítés területén, amelyek közül a legnagyobb problémát a népi demokráciához hű tisztikar kiépítése jelentette. A párt- és kormányvezetés ezen tisztí iskolákkal, valamint a katonai pályára irányított párttagok számára létesített különleges tanfolyamokkal és a régi hadsereg ama tisztjeinek reaktiválásával segített, akik népi demokratikus államunkkal szemben pozitív magatartást tanúsítottak. Az új hadsereg felépítésénél a Magyar Dolgozók Pártja a következő feladatokat tartotta a legfontosabbnak: először, a

párt vezető szerepének biztosítását a hadseregen belül, másodsor a személyi állomány növelését, harmadszor megfelelő mennyiségű és minőségű fegyverellátást, végül negyedszer a szocialista hadtudomány ismereteinek hatékony felhasználását az új hadsereg felépítésében. Az 1950-es években a hadsereg normális fejlődését a politikai és gazdasági életünkben mutatkozó hiányosságok gátolták. A hadsereg élete ezekben az években — akárcsak az országé — bonyolult képet mutatott. A cikk második része az 1956-os ellenforradalom után következő konszolidációs időszak hadseregépítési problémáiról szól. — *Jono MITEV — Stilijan NOJKOV*: „A Bolgár Néphadsereg megalakulása”. (709—721. o.) A szerzők mindenekelőtt leszögezik, hogy a bolgár nép 1944. szeptember 4-i győzelmével új korszak kezdődött Bulgária fejlődésében. A jelenlegi Bolgár Néphadsereg alapjait már az 1943-ban tevékenykedő 14 partizánosztagnak és 38 partizáncsoportnak kell keresnünk. 1943 tavaszán ezek a partizánegységek népi felszabadító hadsereggé egyesültek, melynek élén vezérkar állt. Tizenkét hadművelési területre osztották fel az egész országot. Az antifasiszta népfelkelés győzelme megkövetelte, hogy alapvető változásokat hozzanak a régi hadsereg felépítésében és jellegében. Ezek a változások elősegítették egy új, erős néphadsereg megalakulását. A régi tisztikar többsége aktívan lépett fel az imperiaлизм ellen, így a régi hadsereget nem oszlatták fel, hanem mélyreható reformokat valósítottak meg az igazi néphadsereg érdekében. A cikkből megismerhetjük a fiatal Bolgár Néphadsereg második világháborús tevékenységét. A fasiszta német állam szétzúzására indult utolsó rohamban a kimondottan erre a célra felállított 1. Bolgár Hadereg kereken 130 ezer fős erővel vett részt. A 3. Ukrán Front irányítása alatt álló hadsereg a második világháború utolsó időszakában való részvételével nemzetközi elismerést vívott ki. — *Reinhard BRÜHL*: „V. I. Lenin és a hadtörténet-tudomány c. témával foglalkozó tudományos konferencia”. (755—757. o.) Vladimir Iljics Lenin születésének 100. évfordulója alkalmából a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának Hadtörténelmi Intézete 1969. június 18—19-én Moszkvában tudományos konferenciát rendezett a fenti témából,

melyet a katonai és polgári területek vezető képviselői, a katonai akadémiák és iskolák tanári karának tagjai, parancsnokok, propagandisták, valamint a Varsói Szerződés Egyesített Haderőinek képviselői vettek részt. A megnyitó beszédet Zaharov marsall tartotta, méltatva a szovjet hadtörténészek eddig elért sikereit. A konferencia központi feladatként tűzte ki a hadtörténészek és a hadtörténelemmel foglalkozó tudósok számára értékelését és ennek hasznosítását a jelenlegi és a jövőbeni honvédelem területén mutatkozó feladatoknál. (*Balla Tamásné*)

ANALE DE ISTORIE (Románia), 1969. 4. sz. — *Gheorge ZAHARIA*: „A Román Kommunista Párt — az 1944. augusztusi fegyveres felkelés vezető ereje” (35—48. o.) c. cikkében bemutatja a Román Kommunista Párt szövetségi politikáját a fegyveres felkelés előkészítése és megvívása idején. Abból indul ki, hogy a szovjet hadsereg győzelmei a moszkvai, a sztálingrádi, a kurszki és a Dnyeper bal partján 1943 nyarán és őszén megváltoztatták a harcoló felek közötti erőviszonyokat, ami komolyan befolyásolta a hitlerista csatlós államok helyzetét, fokozta a nemzeti felszabadító harcot. Az említett körülmény Romániában is elősegítette a munkástömegek harcát, erősítette a lakosság Hitler-ellenes hangulatát. Ugyanebben az időben éleződtek az udvar és az Antonescu-kormány, az említett kormány és a Hitler-vezetés közötti ellentétek. Bizonyos hatással volt az események menetére az angol—amerikai—francia partraszállás Szicíliában, Mussolini eltávolítása a hatalomból, majd Dél-Olaszország felszabadítása, mely arra készítette az Antonescuval szembekezdülő udvari köröket, hogy már 1943 szeptemberének elején tárgyalásokat kezdjenek a Román Kommunista Párt képviselőivel.

1944 tavaszán a román nép felszabadító harca új szakaszba érkezett. Az elnyomó szervek jelentették, hogy a fővárosi és vidéki munkásság soraiban „egy permanensen ellenséges légkör uralkodik a fennálló rezsimmel szemben”, s jó szemmel néznék a „fennálló szociális rend megváltoztatását”. Hasonló megnyilatkozások voltak megfigyelhetők a szovjetellenes háború kö-

vetkeztében súlyos helyzetbe került parasztság részéről is. 1944 áprilisában a Román Tudományos Akadémia tagjai a bukaresti, a iasi-i és a kolozsvári egyetem tanárai közül hatvanhatan Antonescu marsallhoz közös memorandumot intéztek, melyben kérték Romániának a háborúból való kilépését. (A memorandum szövegét Gh. GRIVITEANU az ismertetett szám 112—113. oldalán teljes terjedelemben közli.)

A szerző kiemeli, hogy a két munkáspárt, a RKP és a Szociáldemokrata Párt között 1944. április közepén létrejött akcióegység, a Munkás Egységfront létrejötte jelentős szerepet játszott egy széles koalíció létrehozásában. Májusban a kommunisták egyezményt kötöttek a Gh. Tatarescu vezette liberális burzsoá csoportokkal. Június közepén Mihály király és a monarchia sorsáért aggódó körök csatlakoztak ahhoz a tervhez, amelyet a kommunisták javasoltak az Antonescu-rendszernek fegyveres úton történő megdöntése. Romániának a fasiszta uralom alól való felszabadítása és a Hitler-ellenes koalícióhoz való csatlakozása ügyében. A cikk kiter röviden a polgári és kispolgári pártok álláspontjának változásaira, a Nemzeti Demokratikus Blokk megalakulásának körülményeire. Az események dinamikájában természetesen mutatja be a kommunisták vezető szerepének kibontakozását a fegyveres felkelés előestéjén és annak folyamán. Kimutatja a szoros összefüggést az 1944. augusztus 20-án kezdődött Iasi—Kisinyov-i hadművelet és a 23-án kezdődő romániai antifasiszta fegyveres felkelés közötti kapcsolatot, valamint ismerteti az augusztus végéig lefolyt harcokat, amelyeket a román antifasiszta fegyveres erők a német és magyar fasiszta megszállók ellen folytattak. Megállapítja, hogy a román antifasiszta erők augusztus 23 és 31. között az akkori Románia területének mintegy 2/3 részét szabadították fel, 56 000 foglyot ejtettek (ebből 14 tábornoki, 421 pedig tiszti rendfokozatot viselt) és halottakat mintegy 5000 főnyi veszteséget okoztak az ellenfélnek, ezen felül 222 repülőgépet, 438 folyami és tengeri hajót és nagymennyiségű más hadianyagot zsákmányoltak. A felkelésben 460 000 román katona, tisztt és tábornok vett részt, akik közül 8500-an haltak hősi halált. Végül a szerző az augusztusi felkelés

hadászati és katonapolitikai jelentőségét elemzi, idézve a korabeli világsajtót, a szovjet és a német katonai vezetés helyzetértékeléseit. — Paraschiva NICHITA: „Az 1944. augusztusi fegyveres felkelés — a romániai népi forradalom kezdete” (49—66. o.). A cikk az augusztusi felkelés közvetlen eredményeivel, a fasiszmus elleni harcnak az ország szociális átalakulását célzó népi forradalomba való átmenetét, annak szakaszait elemzi. Bemutatja, hogy a felkelés után miként állította a népi forradalom mellé a Román Kommunista Párt a nép többségét, milyen belső politikai harcok közben jutott hatalomra 1945. március 6-án Petru Groza demokratikus kormánya. — Vladimir ZAHARESCU: „A Hitler-ellenes koalíció és a népek antifasiszta ellenállásának kibontakozása” (67—80. o.). A szerző többnyire a könyvészeti anyagra támaszkodva mutatja be a kommunista pártok vezette antifasiszta ellenállást Európa megszállt országaiban, amelyek a harcúterén a hitlerista erők felmorzsolásában, megsemmisítésében elért sikerek mellett jelentős szerepet tölthettek be a Németország feletti győzelem érdekében tett erőfeszítések között. A cikk nemzetközi összefüggéseiben mutatja be az augusztusi romániai fegyveres felkelést is. Az idézett szám érdekes forrásokat bocsát nyilvánosságra. — Gh. I. IONITA: „A Román Kommunista Párt aktivitásának kibontakozása az Antonescu-diktatúra megdöntése, az ország kivezetése a szovjetellenes háborúból és a fegyvereknek a hitlerista Németország ellen való fordítása érdekében” (82—91. o.). — V. MIRCEA: „A munkásság és parasztság harca militar-fasiszta diktatúra és a hitlerista háború ellen” (92—98. o.) Az előbbi az augusztusi felkelés előkészítése és lefolyása alatt keletkezett főbb dokumentumokat közli, köztük a Nemzeti Demokrata Blokk megalakításáról szóló 1944. augusztus 10-én kelt deklarációt. A második közlemény a Románia területén 1942 után kibontakozó antifasiszta ellenállást bizonyító források közül bocsát néhányat közzé.

Fel szeretnénk még hívni a figyelmet a szám végén közölt értékes bibliográfiára, mely a RKP IX. és X. kongresszusa közötti időszakban megjelent és Románia legújabbkori történetére vonatkozó művek adatait tartalmazza.

(Józsa Antal)